

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ РОМСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Анотація

В аналітичній записці розглядаються виклики процесу інтеграції ромської спільноти в українське суспільство зумовлені неефективністю реалізації «Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року» та відповідного Плану заходів. З метою попередження суспільної напруженості, ескалації «актів прямої дії» щодо представників ромської спільноти з боку право радикальних рухів, подоланню подальшої соціальної маргіналізації ромської спільноти в Україні пропонується:

Кабінету Міністрів:

- забезпечити фінансування Стратегії за окремою бюджетною програмою в проекті Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік»;
- покласти відповідальність за реалізацію комплексу заходів з реалізації Стратегії на Міністерство соціальної політики та відповідні органи виконавчої влади;
- у рамках реалізації заходів європейської інтеграції України забезпечити інтенсифікацію міжнародної співпраці щодо реалізації проектів з інтеграції рома в українське суспільство;
- розглянути питання необхідності нормативно-правового регулювання діяльності «ромських посередників» з метою забезпечення сприятливих умов їх діяльності та співпраці з органами державної влади.

Детальніше про ситуацію та рекомендації – у тексті записки.

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ РОМСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Необхідність вирішення питань інтеграції ромської спільноти набуває дедалі більшої актуальності, що зумовлено як появою нових викликів внутрішньополітичній безпеці, а також необхідності пошуку нових можливостей в процесі оптимізації відповідної державної політики. Так, ромська спільнота досі залишається в українському суспільстві однією з найбільш ізольованою соціальною групою в українському суспільстві попри прийняття ще в 2013 році «Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року»¹ (далі – Стратегія) та Плану заходів з її реалізації². Розробка та прийняття Стратегії відповідала євроінтеграційним прагненням України в рамках запровадження політики «позитивних дій» щодо «вразливих груп», ромської спільноти зокрема.

Поняття «*вразливі групи*» (англ. *vulnerable groups*) у міжнародному праві стосується тих соціальних груп населення, які через вплив зовнішніх та внутрішніх чинників не мають можливості брати повноцінну участь у суспільному житті, перебувають на низькому рівні соціальної інтеграції та відчувають більший ризик дискримінації. Такі групи потребують додаткових заходів державної політики з метою забезпечення рівності прав у суспільстві, тобто, так званої політики «позитивних дій».

Позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб

¹ Указ Президента України №201/2013 Про Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/201/2013>

² Розпорядження КМУ від 11.09.2013 № 701-р «Про затвердження плану заходів реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року» [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/701-2013-%D1%80>

реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України³.

Соціально-демографічні показники ромської спільноти

Відповідно даним перепису населення від 2001 року, кількість представників ромської спільноти в Україні 47 тис. осіб. Однак, зважаючи на давність проведення перепису, такі показники мають сумнівну релевантність. Відповідно даним Національної поліції України, станом на середину 2018 року, вказується понад 100 тисяч представників ромів, що живуть у понад трьох тисяч компактних поселеннях у різних регіонах країни. На регіональному рівні ініціюються проекти статистичного аналізу ромських громад в Херсонській⁴ та Харківській⁵ областях. Натомість різними ромськими правозахисними організаціями вказується від 300 до 400 тис. загальної кількості представників спільноти.

Відтак, на загальнонаціональному рівні відсутня достовірна інформація не лише щодо загальної чисельності ромів, а й актуальних даних співвідношення інтегрованих ромів та тих, що, передусім, потребують політики «позитивних дій» з боку держави. Відсутність такої інформації негативно впливає на вироблення та реалізацію відповідної державної політики.

Серед основних демографічних показників ромської спільноти в Україні можна виділити:

- диференційованість *субетнічними* (влахи, кишинівці, келдерари, крими, ловари, серви, сервітіка рома, сінті, унґріко рома, урсари та ін.), *діалектичними* та *конфесійними* групами (православні, мусульмани,

³ Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

⁴ Панченко Я. А. Основные статистические показатели цыган Херсонской области 2016-2017 гг. (опыт этносоциологического исследования) / Науч. ред., предисл. И. Ю. Махотина — Днепр: Середняк Т.К., 2017. — 54 [Електронний ресурс] // ВРУ. – Режим доступу: http://www.irf.ua/content/files/yanush_research.pdf

⁵ Соціальний атлас ромських громад Харківщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://justic.kh.ua/home_2_3589/

протестанти), а також за рівнем *володіння ромською, українською та російською мовами*,

- характеризується як *дисперсним розселенням*, так і місцями *компактних поселень* постійного, та тимчасового характеру (місцями найбільших компактних поселень вважаються Закарпатська, Одеська, Дніпропетровська, Харківська, а також станом на до окупаційний період, Донецька та Луганська області), наявні також процеси їх так званої «*сезонно-трудової міграції*» з облаштуванням тимчасових таборів.

- відрізняється показниками *громадської активності* та *рівнем соціалізації*, особливо вразливими у цьому контексті залишаються роми з числа ВПО, кількість яких за даними УВКБ ООН⁶, в Україні становить 9000 чоловік, окрему вразливу групу⁷ становлять жінки-роми, а також жінки з числа ромів-ВПО.

Зазначені відмінності та необхідність диференційованих підходів до питань інтеграції ромських громад не закладені в Стратегії, та Плані заходів з її реалізації, що значною мірою визначає її декларативний та формальний характер. Відсутність ефективної роботи та формальність підходу до виконання завдань, визначених Стратегією констатується у Доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини⁸, особливо збоку місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування. У документі також зазначається, що більшість розроблених та затверджених на місцевому рівні планів на її виконання не враховують місцеві особливості та проблеми конкретної ромської громади, а у Херсонській, Тернопільській, Івано-Франківській, Київській, Миколаївській, Чернівецькій, Полтавській,

⁶ Доступ до ідентифікаційних документів для ромів в Україні: Слід докласти більше зусиль/ Контактний пункт із питань ромів і синті Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (ОБСЄ/БДІПЛ). Варшава, Польща Червень 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/uk/odhr/387185?download=true>

⁷ Права ромських жінок, які живуть в Україні. 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/ukraine/roma_ukr_final-compressed.pdf?la=en&vs=3322

⁸ Щорічна доповідь уповноваженого з прав людини 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ombudsman.gov.ua/C.535 file:///E:/My%20Documents/Downloads/Report-2018-1.pdf](http://www.ombudsman.gov.ua/C.535/file:///E:/My%20Documents/Downloads/Report-2018-1.pdf)

Сумській та Житомирській областях за 4 роки взагалі не було затверджено місцевих Планів заходів щодо реалізації Стратегії.

Чинники, що ускладнюють успішність реалізації державних заходів щодо інтеграції ромської спільноти:

– відсутність централізованого бюджетного фінансування Стратегії, що не дає можливість забезпечити проведення системних заходів з її реалізації;

– відсутність чітко окресленої інституційної відповідальності за реалізацію конкретних заходів Стратегії та індикаторів ефективності їх реалізації;

– неефективність діяльності Міжвідомчої робочої групи з питань реалізації Стратегії та відповідного Плану заходів;

– необхідність диференційованого підходу до питань інтеграції ромів не лише на регіональному рівні, а й на локальному, оскільки громади компактного проживання ромів мають різний рівень інтеграції в українське суспільство;

– недостатній рівень активності та координації ромських громадських представництв як на горизонтальному рівні, так і на рівні співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Серед невирішених проблем соціальної інтеграції ромської спільноти:

- *документування представників ромської спільноти.* З часу прийняття Стратегії вирішення проблеми паспортизації рома набуло позитивної динаміки. Так, на виконання п. 5 Плану заходів ДМС України запроваджено ведення обліку осіб ромської національності, документованих паспортом громадянина України. Відповідно зазначеного обліку у 2014 році документовано 2428 осіб ромської національності, у 2015 році – 2143, у 2016 році – 1607, у 2017 році – 3222, за 1 півріччя 2018 року – 1903 осіб. Однак залишається невирішеною проблема *обліку осіб, що потребують паспортизації.* Складними залишаються проблеми, пов'язані з питаннями

оформлення свідоцтва про народження, ідентифікаційних кодів, документів на право власності, прописки реєстрації місця проживання тощо.

- **доступ до медичних та соціальних послуг** (медичного обслуговування, соціальної та правової допомоги, житлово-комунальна сегрегація компактних поселень, сезонного характеру передусім) значною мірою обумовлені відсутністю доступу до ідентифікаційних документів. Вирішенню зазначеного комплексу питань сприяє впровадження, за підтримки Ради Європи, інститут ромських посередників та налагодження їх ефективної взаємодії між органами влади та ромськими громадами.

- **доступ до якісної освіти** на всіх її рівнях (від дошкільної до базової профільної та вищої) залишається одним із ключових механізмів інтеграції представників ромської спільноти в українське суспільство. Незнання державної мови та загальна неосвіченість є одним із головних бар'єрів інтеграції ромів в українське суспільство.

Довідково⁹: Так, освітній рівень ромського населення в цілому залишається вкрай низьким найпоширенішим освітнім рівнем є неповна середня освіта (37,2 %). Взагалі не має освіти кожен п'ятий представник ромської національності (24 %). Частка тих, хто отримує чи вже отримав вищу освіту лише 1 %. Складною є ситуація із володінням державною мовою. Не вміють читати та писати українською 23 % представників ромської спільноти, ще 33 %-36 % робить це погано, 14 % опитаних не вміють або погано розмовляють українською, ще 12 % не розуміють її.

Проблему ускладнює наявність сегрегованих за національною ознакою шкіл та низька якість освітніх послуг в них; поширена практика переривання освіти серед дітей-ромів та практика ранніх шлюбів. Натомість ініційована в 2017 році Міністерством освіти ідея включення ромської проблематики в проект інклюзивної освіти поки що не знайшла підтримки з боку представників ромської спільноти.

⁹ Стан реалізації державної політики щодо ромів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///E:/My%20Documents/Downloads/ZVIT_ROMA%20\(2\).pdf](file:///E:/My%20Documents/Downloads/ZVIT_ROMA%20(2).pdf)

- **безробіття та проблеми легального працевлаштування** залишаються ключовими факторами соціальної маргіналізації значної частки ромського населення¹⁰: 63 % ромів є безробітними, 22 % працюють неповний робочий день ромів, лише 15 % повний робочий день. Натомість, відповідно даним Міністерства соціальної політики, впродовж 2017 року центрами соціальних служб працевлаштовано лише 47 осіб. Така ситуація значною мірою призводить до тіньової зайнятості значної частини ромів, а відсутність перспективи легального працевлаштування – до діяльності у поза правовому полі. Відсутність освітніх програм, з подолання безграмотності зокрема, серед цієї верстви вразливих груп, а також програм професійної підготовки та програм з працевлаштування для цієї категорії населення.

Виклики, зумовлені неефективністю реалізації Стратегії

В українському суспільстві намітилась негативна тенденція використання соціальної маргіналізації деяких представників рома як *об'єкту іміджевих кампаній «прямої дії» з боку право радикальних рухів та організацій*. Впродовж останніх трьох років ця тенденція має прогресуючий характер.

Довідково: Так, лише впродовж 2018 року скоєно низку нападів на ромські табори 22 травні в Тернопільській області, 22 квітня на Лисій горі та 7 червні у парку Голосієво м. Київ, 9 травня поблизу (сmt. Рудне Львівської області) та 23 червня на околиці міста Львів. Негативною тенденцією в українському суспільстві є поява на початку 2018 року антиромських громадських об'єднань, зокрема львівського об'єднання Л.О.В.Ц.І., діяльність спрямована на «очистку львівських вулиць від злочинців-циган», а також інформаційній антиромській кампанії.

Подібні акти «прямої дії» не лише поглиблюють соціальну дистанційованість ромів в українському суспільстві та сприяють поширенню етнічних стереотипів, а й підривають довіру до вітчизняної правоохоронної системи легалізуючи вуличне насильство. Для нейтралізації ескалації цих

¹⁰ Стан реалізації державної політики щодо ромів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///E:/My%20Documents/Downloads/ZVIT_ROMA%20\(2\).pdf](file:///E:/My%20Documents/Downloads/ZVIT_ROMA%20(2).pdf)

тенденції вагоме значення має *ефективність розслідування злочинів на ґрунті ненависті та незворотність покарання за них.*

Занепокоєння зростаючою тенденцією актів нападів на представників рома в Україні неодноразово висловили представництва Ради Європи, Моніторингової місії ООН про ситуацію з правами людини в Україні, Європейського Союзу, ОБСЄ, Посольства США. Відтак, подібні акти «прямої дії» *негативно впливають як на міжнародний імідж держави як демократичної та правової держави, так і на внутрішньополітичну ситуацію в країні.*

Інформаційні виклики антиромських кампаній

Ромськими правозахисними організаціями неодноразово зверталась увага, що у вітчизняному інформаційному просторі відсутнє висвітлення позитивних практик інтеграції представників ромської спільноти в українське суспільство, що погоджує негативні стереотипи щодо цієї спільноти у суспільстві. Комісія з журналістської етики¹¹ засудила наступні порушення етичних норм журналістики вітчизняними ЗМІ, відзначивши зокрема практику використання етнічного профайлінгу, відсутність балансу сторін та надання оціночних суджень при висвітленні подій стосовно ромської тематики.

Подібні інформаційні кампанії, антиромські зокрема, активно підхоплюють російські та проросійські ЗМІ¹² з метою подальшої дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні.

Висвітлення ж у ЗМІ лише негативних інцидентів, пов'язаних з життєдіяльністю ромської спільноти, із використанням мови ворожнечі та етнічного профайлінгу, значною мірою посилюють суспільну напругу та продукують у суспільстві ромофобію та міжетнічні стереотипи.

¹¹ Журналісти порушили етичні принципи щодо висвітлення нападу на ромів біля Центрального залізничного вокзалу у Києві http://cje.org.ua/ua/news/zhurnalisty-porushyly-etychni-prynsyry-shchodovysvitlennya-napadu-na-romiv-bilya-centralnogo?fbclid=IwAR1KdCEA_qTAKrFNdNRrNVCH1ygI8kFXmuqDx82I4m4lh_HiXjk2WsjoXgE

¹²Бакальчук В.О. Суспільно-політичний вимір протидії мові ворожнечі(нетерпимості) в Україні // [Електронний ресурс]//NISS. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mova-8e1e2.pdf>

Соціальна дистанційованість ромської спільноти в українському суспільстві

Невирішеність питань соціальної інтеграції ромської спільноти поглиблює наявність в українському суспільстві значної соціальної дистанції, і як наслідок – значних етнічних упереджень та стереотипів. Так, в українському суспільстві рівень упереджень до ромів¹³ залишається особливо високим – ставлення до цієї спільноти становить найвищий індекс соціальної дистанції (5.66 з 6 можливих). Як членів своєї родини готові допустити 5,95 % та сусідів – 4.48 % опитаних (нижчими показники лише в арабів), найнижчий показник серед інших етнічних груп у ставленні до ромів як до можливих близьких друзів – 2,78 % та колег по роботі – 1,63 %.

Значно кращим є показник готовності допустити ромів як жителів України 17,35 % опитаних (фактично на рівні україномовних українців – 16.61 % та російськомовних українців – 17,42 %, хоча це і значно менше, ніж як гостей України (27,13 %) хоча й залишається високим (40,67 %) відсоток тих, хто взагалі не пускав би їх в Україну. Відтак, попри значну особистісну дистанційованість до ромської спільноти, рівень громадської дистанції до цієї спільноти є значно меншим.

При цьому в українському суспільстві наявне визнання невід’ємності правового статусу ромської спільноти¹⁴. Так, за те, що не можна обмежувати права цієї групи зазначили 78 % опитаних, за певних обставин можуть бути обмежені – 9 %, безумовно можуть бути обмежені – 2 %, важко сказати – 11 %. Це може сприяти формуванню сприятливої суспільної атмосфери для успішної соціальної інтеграції ромської спільноти через громадську активність, соціальне лідерство, представників ромської спільноти

¹³ КМІС. Міжетнічні упередження в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [HTTP://KIPS.COM.UA/?LANG=UKR&CAT=REPORTS&ID=793&PAGE=1](http://kips.com.ua/?LANG=UKR&CAT=REPORTS&ID=793&PAGE=1)

¹⁴ Що українці думають про права людини. Загальнонаціональне дослідження/ І.Бекешкіна та ін... - Київ, 2017. С.270

Громадська активність представників рома та міжнародна співпраця

Питання інтеграції ромів та їх недискримінації є важливими напрямками як політики ЄС на загальноєвропейському рівні та на рівні співпраці з національними урядами, так і в рамках діяльності ОБСЄ, Ради Європи та численних міжнародних фондів. Важливе значення для соціальної інтеграції ромської спільноти має питання активізації участі ромської громади та ромських громадських організацій у суспільному житті.

Довідково: на досягнення цієї мети за підтримки міжнародних організацій в українському суспільстві активно впроваджуються низка програм спрямованих на подолання соціальної маргіналізації та освітньої сегрегації представників ромської спільноти. Зокрема це Ромська програма Міжнародного фонду Відродження; а також освітні програми як сприяння доступу до дошкільної освіти через створення національної мережі REYN «Рома ранні роки» Фонду Відкритого суспільства, доступу до вищої освіти через стипендійну програму Ромського освітнього фонду тощо.

Також, в умовах проведення реформ з децентралізації державної політики важливого значення набувають питання залучання ромських громад до процесу реалізації реформи децентралізації та активної їх участі в житті громад, пошуку шляхів вирішення актуальних проблем громад на місцевому рівні. Досягненню зазначеної мети може сприяти реалізація проекту «Посилення демократії та довіри на місцевому рівні в Україні»¹⁵ в рамках Плану Дій Ради Європи для України 2018-2021 та, зокрема, проекту «Захист національних меншин, включаючи ромів та мови меншин в Україні».

Інтенсифікація міжнародної співпраці в рамках реалізації Стратегії має стати вагомим сегментом відповідної державної політики, який необхідно врахувати при перегляді як тексту документу, так і Плану реалізації відповідних заходів.

¹⁵ Посилення демократії та довіри на місцевому рівні в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/09000016808d9983>

Висновки

Процеси інтеграції ромської спільноти залишаються актуальними в суспільстві в цілому, на регіональному рівні зокрема. З боку органів державної влади, попри діяльність відповідної Міжвідомчої робочої не досягнуто значимих результатів у вирішенні завдань Стратегії. Відтак, актуалізується питання перегляду як змістовної частини зазначених документів, так і питання визначення основного суб'єкта, відповідального за її реалізацію. Відсутність надійних даних про кількість ромів в Україні, а також частки тих, хто потребує отримання ідентифікаційних документів, не дає можливість оцінити з одного боку – масштаби проблем соціальної інтеграції представників ромської спільноти, а з іншого – ефективність та адекватність темпів проведених органами державної влади заходів.

Реалізація Стратегії повинна ґрунтуватись на статистичних даних потенційних бенефіціалів політики «позитивних дій» з боку української держави. Це вимагає проведення відповідних профільних досліджень як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях. Ефективність подальшої реалізації Стратегії вимагає також вирішення питань бюджетного фінансування – не лише за коштів місцевих бюджетів, а й цілеспрямованого з Центрального Бюджету України.

Оскільки статус ромської спільноти як «вразливої групи» пов'язаний, передусім, низьким рівнем їх соціальної інтеграції в українське суспільство, активні заходи державної політики необхідно здійснювати саме у цій сфері, полегшити доступ представників ромської спільноти до оформлення документів: актів цивільного стану, ідентифікаційних кодів, реєстрації місця проживання, права на житло, тощо; розробити процедури полегшення доступу до соціальних послуг, медичного обслуговування зокрема; доступу до освіти на всіх рівнях (від дошкільної до професійної та вищої) та впровадження програм щодо працевлаштування «вразливих» груп, ромів зокрема.

Прямим наслідком неефективності державної політики щодо інтеграції ромської спільноти є наявність в українському суспільстві значної соціальної дистанції до представників ромської спільноти, міжетнічних стереотипів та конфліктів на етнічному ґрунті. Це потребує активної державної політики протидії мові ворожнечі в інформаційному просторі, недопущення етнічного профайлінгу як з боку представників ЗМІ, так і в діяльності правоохоронних органів та державних посадових осіб.

Подальше зволікання питань інтеграції ромської спільноти й українське суспільство загрожує як загостренням та ескалацією внутрішньополітичної напруги, подальшою експлуатацією ромської теми як об'єкта дискримінації з боку право радикальних рухів. Так, «вразливість» ромської спільноти може використовуватись проти України в цілому.

Для протидії ескалації криміналізації ромського питання важливе значення має ефективне розслідування та невідворотність покарання за скоєння злочинів на ґрунті нетерпимості, що вимагає, зокрема, внесення відповідних змін до вітчизняного антидискримінаційного права.

Пріоритетним напрямом державної політики інтеграції ромської спільноти в українське суспільство є стимулювання громадської активності ромської спільноти, інституту ромських посередників (ромських медіаторів), соціального лідерства серед представників рома. Особливо важливим цей напрям при реалізації реформ децентралізації та посилення ролі громад на місцевому рівні.

Реалізація державної політики щодо інтеграції ромської спільноти в українське суспільство може стати одним з активних напрямів міжнародної співпраці з Європейським Союзом та Радою Європи, а також транскордонної співпраці з сусідніми країнами, що мають значний досвід у сфері вироблення і реалізації відповідних інтеграційних програм. Така форма співпраці дасть можливість диверсифікувати питання фінансового забезпечення відповідної державної стратегії в Україні.

Пропозиції

Кабінету Міністрів

- забезпечити фінансування Стратегії за окремою бюджетною програмою в проекті Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік»;
- покласти відповідальність за реалізацію комплексу заходів з реалізації Стратегії на Міністерство соціальної політики та відповідні органи виконавчої влади;
- у рамках реалізації заходів європейської інтеграції України забезпечити інтенсифікацію міжнародної співпраці щодо реалізації проектів з інтеграції рома в українське суспільство;
- розглянути питання необхідності нормативно-правового регулювання діяльності «ромських посередників» з метою забезпечення сприятливих умов їх діяльності та співпраці з органами державної влади.

Міністерству соціальної політики сприяти подоланню соціальної ізоляції вразливих категорій населення з числа ромської національної спільноти, передбачивши зокрема:

- забезпечити на систематичній основі взаємодію представників органів соціальних служб та «ромських посередників» для виявлення фактичних потреб інтеграції представників рома, та оптимізації діяльності органів державної влади для покращення наявних показників їх інтеграції;
- інтенсифікувати роботу Центрів соціальної зайнятості щодо працевлаштування представників ромської спільноти, відповідної професійної їх підготовки та перепідготовки;
- на основі мережі центрів соціальних служб забезпечити проведення програм освітнього характеру, включно з курсами подолання безграмотності та вивчення державної мови серед дорослої категорії населення з числа ромів;

- на основі діяльності Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на систематичній основі забезпечити роз'яснювальну роботу з батьками з числа ромів щодо необхідності здобуття освіти, вакцинації, своєчасного оформлення ідентифікаційних документів;

- розробити та впровадити інформаційно-роз'яснювальну кампанію (інформаційні листівки, плакати) для ромської цільової аудиторії щодо гарантованого державою пакету соціальних послуг, а також – алгоритму необхідних дій для їх отримання, а також переліку благодійних та правозахисних організацій, що опікуються правами ромів.

Міністерству освіти України:

- розробити та забезпечити впровадження низки освітніх та освітньо-кваліфікаційних курсів для різної цільової аудиторії з числа ромів (диференційованої за віковими, гендерними критеріями та освітніми потребами);

- забезпечити виділення освітніх квот за кошти державного бюджету для забезпечення навчання у ВНЗ, професійно-технічних закладах освіти для осіб ромської національності;

- розробити програми подолання безграмотності та професійно-технічного навчання для осіб з числа вразливих груп, ромської спільноти зокрема.

Верховній Раді України у сфері нормативно-правового забезпечення протидії злочинам на ґрунті нетерпимості:

- прискорити процес прийняття законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу) № 3501 від 20 листопада 2015 р. у другому читанні та в цілому;

- забезпечити розгляд і прийняття проекту закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення

кваліфікації злочинів з ознаками національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі» № 2314а від 08.07.2015 р.

- внести зміни до п. 3 ч. 1 ст. 67 Кримінального кодексу України з метою забезпечення обов'язкового застосування судами положення врахування мотивів нетерпимості при призначенні покарання та введення відповідної статистики судових рішень;

- включити до Кримінального кодексу України у вигляді примітки роз'яснення термінів «ворожнеча», «розбрат» і «нетерпимість» відповідно до стандартів Ради Європи.

Національній поліції України:

- забезпечити належне розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості, стосовно ромів зокрема;

- вжити заходів щодо недопущення застосування етнічного профайлінга в діяльності правоохоронних органів.

Органам місцевого самоврядування та місцевим органам державної влади у місцях компактного проживання ромів:

- провести оцінку фактичних потреб представників ромської національної меншини на регіональному рівні та обліку загальної кількості представників «вразливих груп» з числа ромів;

- за участю ромських та інших громадських організацій, що опікуються правами ромів розробити відповідні комплекси заходів спрямованих на вирішення соціальних та освітніх проблем ромів в рамках регіональних програм з інтеграції ромської спільноти і українське суспільство.

В.О. Бакальчук
відділ етнонаціональних відносин, реінтеграції
та розвитку громадянського суспільства
Національний інститут стратегічних досліджень
листопад 2018 р.